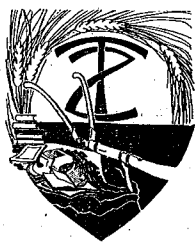

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

UREDILI
ANTON LOBODA, MILAN PUGELJ IN OFON ŽUPANČIČ

LETNIK XXXVIII.

1918

V LJUBLJANI

ZALOŽILA »TISKOVNA ZADRUGA« — NATISNILA »NARODNA TISKARNA«

Vatroslav Jagić.

1838—1918.

K osemdesetletnici spisal prof. dr. R. Nachtigall.¹

I.

Ko je l. 1886. prevzemal V. Jagić, dotle profesor slovanskih jezikov in književnosti v Petrogradu, kot osemindesetleten mož po našem slovenskem Francu Miklošiču, „največjem slovniciarju stoletja“ — to so besede berlinskega germanista K. Müllenhofa² — najznamenitejšo stolico za slovansko filologijo, je mogel Ljubljanski Zvon (VI 316) po kratkem pregledu vsestranskega in plodovitega Jagićevega znanstvenega delovanja s polno pravico pozdraviti „slavnega Miklošiča najslavnejšega učenca“ z besedami uverjenja, da bode, „kakor je bil slavni Miklošič dika dunajskega vseučilišča, tako tudi živahni Jagić ponos almae matris Vindobonensis“. Te besede je Ljubljanski Zvon (XVIII 500) lahko ponovil o priliki Jagićeve šestdesetletnice l. 1898. Letos 6. julija je praznoval V. Jagić že svojo osemdesetletnico, znanstveno še vedno brez prestanka neumorno delujoč kakor tedaj, ko je še zavzemal vseučiliško stolico, od katere se je poslovil pred desetimi leti. Dokler je bil še profesor v službi, je odkril tajno svoje sveže čilosti sam ob šestdesetletnici pri slavnostnem seminarskem sestanku, trdeč, da se ima zahvaliti za to vednim in blizkim stikom z mladino. Pokolenje se vrsti za pokolenjem mimo njega, ali vedno enako duševno živo, čilo, mlado in to vpliva tudi nanj, to ga pomlaja. Toda sedaj, ko že celo desetletje več ne poučuje, ko je ves svet moreča grozna doba položila v grob velike može iste ali njej sorodne vede kakor Fortunatova († 3. X. 1914.), Lamanskega († 2. XII. 1914.), Novakovića († 18. II. 1915.), Korša († 1. III. 1915.), Franka († 28. V. 1916.), Leskiena († 20. IX. 1916.), Jirečka († 10. I. 1918.),³ Škrabca († 6. X. 1918.) i. dr., se je treba ozreti še za drugim vzrokom duševne jakosti častitega ali duševno še vedno mladostnega starca, a to je njegov notranji nevgasljivi ogenj neizmerne

¹ Pregled dosedanjih doneskov k življenjepisu V. Jagića glej na koncu razprave.

² Prim. V. Jagić, Istorija slavjanske filologije. Petrograd 1910, str. 715.

³ Nekrologe glej V. Jagić, Archiv für slavische Philologie XXXVI in XXXVII.

ljubezni do svoje vzljubljene vede, s katero mu je bilo po naključjih življenja potov omogočeno tako tesno zrasti, da ni bilo dosle človeka in najbrže ga tudi posle nikdar več ne bo, ki bi bil z ene strani tako vsestranski objel najrazličnejše panoge slovanske filologije, z druge pa tako zelo osredotočil vse glavno slavistično delo okoli svoje vodilne osebe in svojega od njega samega ustanovljenega vodilnega glasila za slovansko filologijo kakor on. Tako je tudi postal eden iz največjih in priznanih učenjakov, kar jih je sploh kdaj izšlo iz slovanskega sveta!

Odkar se je bil po Miklošičevi zaslugi, kakor je ob njegovi smrti sam priznal na seminarskem večeru, posvečenem njegovemu spominu (glej Ljublj. Zv. XI 244), vrnil l. 1860. po končanih vseučiliških študijah v svojo ljubljeno hrvaško domovino „klasiški filolog na papirju, ali v srcu slavist“, prvo predvsem vsled štipendijskih in službenih razlogov, odtedaj pa do danes že skoro polnih šestdeset let je vse njegovo življenje oddano vedi, slovanski filologiji v najširšem nje pojmovanju, katere naloga je, z raziskovanjem vseh duševnih, jezikovnih in drugih pojavov slovanske skupine narodov določiti nje duševno bistvo ter tako odpreti tudi slovanski svet občemu znanstvenemu spoznanju. To njegovo nagnjenje v zvezi z genialnimi sposobnostmi je spoznal naš Miklošič že v najzgodnejši dobi. Zato je svojega zvestega učenca tudi nad vse vzljubil ter do konca svojih dni z očetovsko skrbnostjo sledil za njegovo ne vedno gladko in prijazno usodo, kakor to najlepše pričajo Miklošičeva lakonski kratka pisma, pisana Jagiću in objavljena v „Archivu za slovansko filologijo“ (XIV 300 in 452). Že v prvem pismu z dne 8. junija 1861. l. (pismo šte. 1) piše Miklošič Jagiću, da „je prepričan, da ga talent in dosedanje študije vsposobljajo delovati z uspehom na jezikoslovnem in posebno slavističnem polju“. A 10. marca 1874. l. (pismo št. 18) piše: „Vi morate pripomoči k temu, da se zgradi slovanska filologija. To je naloga, kateri ste kos.“ Da, do višin sveta duha Jagića niso gnale kakršnekoli ambicije, ležeče izven njegove znanosti; ves se oddajajoč le tej, je sledil samo svojemu notranjemu poklicu. Piscu teh vrst je za njegovega vseučiliškega študija večkrat rekel, da v znanosti človeka ne smejo voditi nikakršni računi, znanosti se je treba zlepa vdati, vse drugo pride samoobsebi. To je tudi vršil sam ves čas svojega življenja, kakor kažejo njegova dela, počenši z /⁰ dni, ko je nastopil v domovini službo gimnazijskega učitelja. Tako življenje pa je tudi vir notranje zadovoljnosti in to je Miklošič v svojih pismih Jagiću predvsem povdarjal, seveda še s pogojem zadostnih dohodkov. To se v pismih sploh tako pogosto nahaja, da napravljaja vtis, kakor bi bil Miklošič hotel obvarovati Jagića, da ne bi ob nikaki priliki zanemaril tudi gmotne strani.

Dne 8. decembra 1873. l. (pismo šte. 17) piše: „Dati Vam morajo (v Berlinu) plačo, ki izključuje vsako skrb za preživljanje. To je pogoj

vsakega vspešnega delovanja. Končno gre zato, menite li, da se morete v nekem času dobro počutiti v Vaših sedanjih razmerah . . . Skromnost je lepa stvar; ali v denarnih zadevah in glede mesta, ki ga je zavzeti, bi ne bila na pravem mestu. Vzemite si za primer nemške profesorje . . . Pretehtajte svojo korist: le ta sme biti merodajna . . . Vaša sreča mi je nad vse druge želje.“ V sledečem pismu z dne 10. marca 1874. l. (pismo šte. 18) piše: (Pri odločitvi glede premembe mesta) „je merodajno vprašanje, kaj naj storim, da si ustvarim zadovoljujoč položaj, položaj, kateri poviša moj in mojih gmotni blagor in pospeši mojo znanstveno življenjsko nalogo — kajti to je potrebno učenjaku k življenjski sreči.“ Dne 12. novembra 1876. l. (pismo šte. 30) piše: „Sedaj poznate oba kraja, Berlin in Odeso, iz lastne daljše skušnje: ne ozirajte se na kaj drugega se odločite za kraj, kjer upate, da boste mogli zadovoljniji živeti. Ena conditio sine qua non zadovoljnosti so zadostni dohodki.“ Dne 20. novembra 1880. l. (pismo šte. 48) piše: „Glejte, da se Vam dobra volja ne izkazi in zagreni. Pustite, naj bo včasih pet sodo število.“ Končno naj navedem še besede iz pisma z dne 12. julija 1872. l. (pismo šte. 14), če so tam tudi v drugi zvezi: „Vaš značaj in znanstvo bodeta Vas ohranila duševno zdravega, kar je glavno.“

Ali še nekaj je izviral iz presrečnega harmoničnega duševnega sklada Jagićevega, ga polnilo z notranjim mirom ter mu blagodejno obsevalo duševno njivo, to je v opravičenih mejah nahajajoč se optimizem, ki trdno veruje v človeštvo, veruje v napredek. Za primer naj mi bo dovoljeno navesti nekaj besed iz pisma, ki mi ga je pisal 15. maja 1918 o priliki prejema novega znanstvenega slovenskega filološko-historičnega časopisa: „Čim su strašnji udarci, koji sa sviju strana prijete našoj slovenskoj, t. j. općoj slovenskoj, ne samo slovenačkoj, budućnosti, tim življe valja da prionemo za posao, složni u cilju, koji nam lebdí pred očima, a u harmoniji svih slovenskih glasova, kako govore od srca k srcu, da daleko u kulturni svijet zazvuči i naša mnogostrana lira, neka se čuje, da smo i mi voljni živjeti ne samo kao tuđe sluge, već kao ravnopravni članovi kulturnoga svijeta . . . Pravo imate, da svakim danom teže podnosimo neuvažavanje sa strane dviju privilegiranih nacija, koje drže nemišljeno vlast u rukama . . . ali i ako sam blizu groba, ne gubim vjeru, da neće ni nas uvijek ovako nepriznavati, jer se i u nas budi otporna snaga.“ Gornje besede so tako pesniški vznesene, tako mladeniški ognjevit, da zvone kakor čudo v ustih osemdesetletnega starca. Ali isto pismo kaže še, kako se pri njem pri upu na bodočnost druží sedanjost s preteklostjo, starost z mladostjo, ko pravi, da ga ustanovitev omenjenega znanstvenega glasila „(oprostite!) sjeća na moja mlada ljeta, kad smo počeli izdavati u Zagrebu ‚Književnik‘.“

Po rojstvu — rodil se je 6. julija 1838. l. v Varaždinu — pripada Jagić v etnološkem in filološkem pogledu skoro istemu miljeju kakor Miklošič ali Stanko Vraz, ki sta bila doma v ljutomerski okolici. Hrvaški kajkavci so politično sicer Hrvati, filološki pa se naslanjajo najbliže na sosedna slovenska narečja, tvoreč z druge strani prehod k srbohrvaščini.¹ Od časov protestantovske dobe, ko se je Jurij Dalmatin v predgovoru k svetemu pismu in v „registru“ ne povsod navadnih besed oziral tudi na kajkavščino kot slovensko narečje, pa do naših dni, ko n. pr. Grafenauerjeva Kratka zgodovina slovenskega slovstva (v Ljubljani 1917) še vedno obsega tudi kajkavsko književnost, a Pleteršnikov slovar (prim. str. VIII) podaja tudi kajkavske besede, medtem ko jih „Rječnik hrvatskega jezika“ Ivekovića-Broza (v Zagrebu 1901) nima, do teh zadnjih časov ni izmrl v kulturni slovenski javnosti tradicionalni čut, da je kajkavščina pravzaprav del slovenščine. Odkar je ilirski pokret prekinil nekaj stoletij staro kajkavsko književnost ter privedel do skupnega srpsko-hrvaškega književnega jezika, se Hrvati sploh niso več veliko brigali za njo in šele v novejšem času se je zopet pojavil vsega uvaževanja vreden pokrajinski pesnik D. Domjanić, o katerega „kipcih in popevkah“ pravi Ljubljanski Zvon (XXXVIII 513)²: „S to knjigo je stopil hrvatski pesnik Domjanić v krog slovenskih lirikov“ itd. Z druge strani je umevno, da je nasprotno mogel naš Stanko Vraz postati glavni pesnik ilirskega pokreta, kakor je n. pr. Gogolj postal veliki vseruski pisatelj. Tega vsega seveda ne omenjam radi tega, da bi pomagal Slovincem do časti, prisvojiti si poleg Miklošiča tudi še Jagića, kakor so se v starodavnosti trgala grška mesta za Homera. Zanimivo je to ne le v toliko, v kolikor je etnološki moment važen za biologijo genialnega duha, temveč posebno še radi tega, ker sta si ožji domovini Miklošiča in Jagića v tako neposrednem sosedstvu. Miklošič je v gimnazijo začel hoditi naravnost v Varaždinu, ker je njegov domači svet iz naravnih vzrokov bolj stremel v Varaždin in Zagreb nego drugam, a v mladih letih svojih vseučiliških študij v Gradcu, skupnih z Vrazom, je bil celo neke vrste drugi Vraz.³ Miklošič in Jagić nista tedaj najože zvezana le vsled iste vede, kateri sta se posvetila, tudi narodoslovno, kakor to pojmuje etnološka in uči filološka znanost, sta oba isto, in da ni sekundarnega političnega razlikovanja, bi pripadala oba tudi enemu skupnemu narodu v ožjem zmislu, ker v širšem sta kot sinova slovenskega in srpsko-hrvaškega naroda itak oba eno — Slovena (ali bolje

¹ Prim. V. Jagić, Verwandtschaftsverhältnisse innerhalb der slavischen Sprachen. Archiv f. slav. Philol. XX 35 ter V. Jagić, Ein Kapitel aus der Geschichte der süd-slavischen Sprachen. Archiv f. slav. Philol. XVII 63 in 73 sl.

² Prim. še o drugih „kajkavskih pjesmah“ Savremenik 1918, str. 307 ter Ljublj. Zvon 1918, str. 291.

³ Prim. M. Murko, Miklosich's Jugend- und Lehrjahre, str. 46 sl. in str. 52.

Slovenina), kakor je bilo staro skupno ime. Zdi se, da se je nekje v šali Jagić kot kajkavec sam imenoval Slovenca.

Prvi spis, s katerim je Jagić po svojem prihodu v Zagreb stopil 1861. l. na dan, je bil „Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesništva“. Izšel je v izvestju zagrebske gimnazije ter primerjal v formalnem oziru srpsko-hrvaške narodne junaške pesmi s starogrško epiko. Tak začetek je bil popolnoma naraven pri mladem učenjaku, ki je bil iz gotovih že omenjenih razlogov tudi klasični filolog, poleg tega pa Hrvat in učitelj na hrvaški gimnaziji; saj je ravno narodno epsko pesništvo početkom devetnajstega veka najbolj proslavilo srpsko-hrvaški narod, vrhutega pa dalo po nastopu Vuka Stefanovića Karadžića še povod in osnovo skupnemu narodnemu književnemu jeziku. Kaj je moglo tedaj biti naravnjesejšega zanj, nego primerjati narodno epiko s Homerom! A s tem, kako je to izvršil, ni pokazal le rodoljubja in pedagogičnega zmisla, temveč tudi znanje in sposobnost ter potrebo podobnih študij; pa se je tudi sam pozneje še mnogokrat vračal k še vedno neizčrpljivi temi, narodnemu pesništvu.

Drugo leto se je podal na jezikoslovno polje ter pojasnil zopet v izvestju zagrebske gimnazije zgodovinski razvoj srpsko-hrvaške samostalniške sklanje v primeri s staro cerkvenoslovansko. Za prvim spisom sploh ni preteklo niti enega leta, da ne bi bil objavil večjega ali manjšega spisa, knjige ali razprave, izdaje ali ocene. Ne more seveda tu biti naloga niti naštetih vseh Jagićevih spisov, kaj še, jih morda podrobnejše pretresti. To bi obsegalo celo knjigo. Omejiti se moram le na najvažnejše in najznačilnejše dogodke in črte iz njegovega življenja in delovanja. Izkušal pa bom navesti vsaj vse knjige in važnejše razprave.

Jagićeva zagrebska doba je trajala nekako do 1871. l., torej polno desetletje. Poleg raznih znamenitih del in razprav je s stališča narodne hrvaške kulture najvažnejše v zvezi s historikom Račkim in prirodoslovcem J. Torbarom izvršena ustanovitev znanstvenega časopisa „za jezik i poviest hrvatsku i srpsku, i prirodne znanosti“, „Književnika“, predhodnika ne samo poznejšemu njegovemu „Archivu za slovansko filologijo“, temveč tudi „Jugoslavenski akademiji znanosti i umjetnosti“ v Zagrebu, katera se je po treh letih izhajanja Književnika (1864—1866) neposredno razvila iz njega. Kako je bil, ravno Jagić duša vseh teh podjetij, se vidi že iz tega, da je v prvi javni seji novoustanovljene akademije 5. junija 1867. l. predaval on „O paralelah i izvorihi naših narodnih pjesama i pripoviedaka“, naslanjajoč se na takrat ravnokar v podporo akademije izdano in še dosedaj ne povsem prekošeno knjigo „Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga. I. Staro doba. U Zagrebu 1867“ (VII.—XIV. stol.). Spominja pa tudi na prvi gori imenovani spis Jagićev. Ginljiv je pripomin starčev v zadnjem zvezku Archiva (XXXVII 198) po obširni in pomembni oceni A. Šahmatova knjige o

zgodovini ruskega jezika: „5. junija 1917. l., polnih 50 let po mojem prvem predavanju v prvi javni seji južnoslovanske akademije v Zagrebu.“ Pred ustanovitvijo akademije je bil Jagić duša književne organizacije tudi v hrvaški „Matici“ kot njen velemarljivi in razumni tajnik (prim. J. Pasarić, Jagićev rad v „Matici“. Hrvatska Njiva 1918, str. 558).

Razen omenjene „Historije književnosti“, h kateri so izšli sledeče leto v Kukuljevićevem Arkivu za povjest jugoslavensku (IX—X) še „Prilozi“ s teksti, je oskrbel Jagić tudi povsem novovrstne in znanstveno visokovredne učne knjige materinega jezika kakor slovnico (Gramatika jezika hèrvatskoga, osnovana na starobugarskoj slovèštini. I. Glasovi. U Zagrebu 1864) ter hrestomatijo starocerkveno-slovanskega in starejšega srpsko-hrvaškega jezika (Primèri starohèrvatskoga jezika iz glagolskih i cirilskih književnih starinah, sastavljeni za sedmi i osmi gimnazijalni razred. I—II. U Zagrebu 1864—1866). Slovnica je podala prvič znanstveno pravilno historično sliko srpskohrvaškega glasoslovja, v hrestomatiji so poleg lepih uvodov in zanimivih pripomenj ne le teksti prav srečno izbrani, temveč nekateri celo prvokrat objavljeni po rokopisih. V rabi sta bili učni knjigi več kot 20 let. Za Riegrov Naučny slovník (1864) je spisal Jagić vrlo poučne članke o zgodovini srpsko-hrvaškega jezika in književnosti, po katerih je mnogo vseučiliških kandidatov še desetletja potem ponavljalo gradivo za izpite.

V Književniku se je bavil v razpravah s hrvaškim pravopisom, z zgodovino in sintakso hrvaškega jezika, s starejšo, a tudi najnovejšo srpsko-hrvaško književnostjo, z zgodovino slavistike, s starinoslovjem i. dr. Ocen in krajsih znanstvenih poročil je preko 30. Da je bil Jagić v Književniku glavni delavec, in sicer ne le na svojem polju, dokazuje že to, da obsegajo njegovi doneski skoro 500 strani; razen tega se razvidi iz mnogih in deloma zelo obširnih ocen, tičoèih se najraznovrstnejših predmetov, kako se je že tedaj tudi na široko razgledal po prostranem polju slovanske filologije.

Ko je začela delovati akademija, je nadaljeval svoje delo, razume se, v njenih publikacijah, v Radu, Starinah in Starih piscih hrvatskih. V Radu se nahajajo do 1871. l. štiri velevažne razprave: „Gradja za glagolsku paleografiju“ (1868 II) z novim odkritjem še ne povsem oglato pisanega bosanskega hrvaškoglagolskega odlomka (drug tak mu je sledil v Starinah 1893. l.), „Podmladjena vokalizacija u hrvatskom jeziku“ (1869 IX) o novem, a tipičnem za srpsko-hrvaški jezik samoglasniku *a*, namestniku praslovanskih etimologiènih skrajšanih in poznejših netimologiènih drugotnih prehodnih vokalov, „Trubaduri i najstariji hrvatski lirici“ (1869 IX) o Menèetiću in Držiću v stari dubrovniški književnosti (njih pesni je izdal sledeče leto v Starih piscih 1870 II) in konèno „Paralele k hrvatsko-srbskomu naglasivanju“ (1870 XIII) s primerjanjem srpskohrvaškega muzikaliènega naglaševanja z drugimi

indoevropskimi, posebno litavskim, torej predmet, ki je bil takrat še nova ledina, ki pa je prišel ravno najnovejše čase do svoje posebne veljave. Od razprav tvori prehod k ocenam in znanstvenim poročilom jezikovnozgodovinski obris „Napredak slovinske filologije poslednjih godina“ (1871 XIV in XVII). Ta pregled spominja na razpravo v drugem letniku Književnika „Slovensko jezikoslovje. Kratak historičko-filologički nacrt“, pa je bil ž njo prva kal, ki je z mnogobrojnimi in mnogovrstnimi poznejšimi doneski podobnega značaja vzrasla naše dni do velike skoro tisoč strani obsegajoče „Zgodovine slovanske filologije“, prvega zvezka „Enciklopedije slovanske filologije“ (Petrograd 1910). Ocen in poročil je sedem, oziroma osem, ako se šteje še ena ocena iz l. 1872 (XVIII), za katerim za nekaj let prestane sodelovanje v Radu. Med zadnjimi doneski, ki štejejo skoro 150 strani, se nahaja nekrolog A. Šlajherju in podroben pretres ruskega dela o življenjepisu Jurija Križanića. Tudi to spada v zgodovino slovanske filologije. Poleg tega pa je Križaniću posvetil Jagić tudi še posebno veliko knjigo (510 str.): „Život i rad Jurja Križanića. O tristogodišnjici njegova rođenja“ (Djela jugoslavenske akademije. Knjiga XXVIII. U Zagrebu 1917). To je tudi zadnje dosedaj izpod Jagićevega peresa poteklo delo, kateremu pa bo, kakor vem iz pisma, kmalu menda sledilo zopet drugo — njegova korespondenca. Nebroj je nekrologov, ki jih je Jagić napisal tekom svojega življenja. Za Šlajherovim je iz zagrebške dobe omeniti še življenjepis „popa Ivana Brčića“, marljivega in velevrednega raziskovalca in izdajatelja hrvatsko-glagolskih tekstov. Pridodan je Berčićevi postumni knjigi „Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metuda“ (U Zagrebu 1870).

V Starinah so do 1871. l. natisnjeni „Ogledi stare hrvatske proze“ (1869 I in 1871 III), a v Starih piscih „Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića“ (1870 II). Te pesmi so dale tudi povod gori omenjeni razpravi v Radu o trubadurjih. K „Pjesmam Marka Marulića“ (1869 I) je dodal Jagić kritične pripomnje in uvod s programom „odbora za izdavanje starih hrvatskih pisaca“. V odboru so bili Daničić, Jagić, Jurković, Kurelac in Veber, pa se vidi tudi iz tega, da je i tu imel vodilno ulogo Jagić. Sodeloval je še pri izdajah pesem Mavra Vetranića Čavčića (1871 III in 1872 IV) ter Nikole Dimitrovića in Nikole Nalješkovića (1872 V).

Z dosedaj imenovanim pa še vedno ni do cela izčrpano znanstveno delo Jagićeve zagrebške dobe. Preostaje celo še zelo važen oddelek in to je kritični študij starocerkvenoslovanskih tekstov. Že l. 1863. o priliki tisočletnega jubileja poziva slovanskih apostolov Konstantina-Cirila in Metoda je v jubilejnom albumu „Tisućnici“ objavil razpravo, tretjo po času, „Evangelije u slověnskom prievodu, historičko-filologički nacrt“, v kateri je pokazal, da se hrvatsko-glagolski prevod naslanja

na starocerkvenoslovanski in da se v izrazih in oblikah mestoma razlikuje od takega teksta kakor je starorusko Ostromirovo evangelje iz l. 1056-7. Ti izrazi in oblike pogosto pričajo za večjo starost hrvaško-glagolskih predlog, nego je staroruski tekst. Še dalje pa je razvil te misli in sploh ustanovil take vrste kritične razprave, prepotrebne za razbistritev najrazličnejših vprašanj o stari cerkveni slovanščini, v obširnem uvodu (ok. 100 str.) k izdaji Račkega Assemanovega evangelistarja (U Zagrebu 1865). V tem uvodu, ki ga imenuje Miklošič v pismu z dne 3. januarja 1872. (pismo šte. 13) „izvrsten“, je podal grafično in gramatično, slovarno in tekstnokritično analizo enega iz najstarejših večjih starocerkvenoslovanskih spomenikov, po številu dotedaj poznanih četrtega (prvi je bil Glagolita Clozianus v Kopitarjevi izdaji l. 1836., drugi Codex Suprasliensis v Miklošičevi izdaji l. 1851., tretji Savina knjiga v izdaji Sreznevskega l. 1868., četrti Assemanov evangelistar v izdaji Račkega-Jagića 1865. l.). Niti ena teh izdaj pa nima študije, ki bi se dala primerjati Jagićevi; pravzaprav jo ima le Kopitarjeva. Jagić je primerjal Assemanov spomenik z Ostromirovim evangelistarjem in pokazal, da je Assemanov v oblikah in izrazih starejši. Še l. 1871. je Leskien v prvi izdaji svoje znane priročne knjige starocerkvenoslovanskega jezika izhajajoč iz napačnih premis orisal starocerkvenoslovansko slovnico le na podlagi Ostromirovega evangelija. Tudi Jagićev uvod z današnjega stališča pri tedanjem stanju vede ni brez pomot, o čemer govori sam Jagić v drugi izdaji knjige „Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache“ (Berlin 1913, str. 238 sl.); gotove pomote so bile zakrivljene tudi vsled nekih nenatančnosti izdaje Račkega. Vkljub temu je položil Jagić s tem uvodom temelj mnogoštevilnim poznejšim podobnim študijam svojim in drugih do današnjih dni, študijam, ki so vedle posebno po Jagićevih prizadevanjih do one visoke stopinje jasnosti in pojmovanja starocerkvenoslovanskega jezika, na kateri se ta centralni problem slovanske filologije nahaja dandanašnji. Dandanes vemo, da so prvotni teksti že v rani dobi najstarejše starocerkvenoslovanske književnosti dobili različne dialektične okraske, zlasti silno v vzhodni Bolgarski Simeonove dobe. Centralno važnost starocerkvenoslovanskega jezika pa poleg njegovega prvenstva po starosti in mogočnega vpliva na do malega vse slovanske narode najlepše izpričuje dejstvo, da pripada jezik slovanskih apostolov ne glede na neke staromacedonskoslovanske dialektične črte še oni prvotnoslovanski prehistorični fazi slovanskih jezikov vobče, ko so poleg večino starih oblik še vladali najstarejši glasoslovni zakoni, predvsem tipični zakon odprtih, s samoglasnikom se končavajočih zlogov. Z onemenjem skrajšanih samoglasnikov na koncu in v slabih pozicijah tudi sredi besed, kar se je na jugu razvilo kmalu po dobi slovanskih apostolov, pa so nastopili novi drugotni zaprti zlogi, ki jih v slovanščini ni bilo izza

skupnih dni indoevropskih, s tem pa tudi nedogledne različne glasovne izpremembe. Pričela se je tako nova historična doba v razvitku slovanskih jezikov, a tej pripadajo že vsi najstarejši spomeniki vseh drugih slovanskih narodov. Opisano dejstvo pa dokazuje tudi važnost stare cerkvene slovanščine ne le za obče jezikoslovno znanstvo, temveč tudi za občo domačo srednješolsko naobrazbo kot neprecenljivega in zaželjenega historičnega primera razvijanja materinega jezika. Tudi materin jezik se mora ne samo znati, temveč tudi ceniti in umeti v luči historične geneze, kakor je to potreben element izobraženčevega duševnega naziranja pri vsakem predmetu in kakor se to splošno priznava in vrši pri vseh kulturnih narodih.¹

Pri spisih Jagićeve zagrebške dobe smo videli na več mestih, da se že v prvi dobi Jagićevega znanstvenega delovanja nahaja v kali mnogotera zamisel njegovega poznejšega bogatega znanstvenega programa. To še podrobneje zasledovati, bi bilo zelo poučno, ali ni tu mesta. Vidimo pa že iz rečenega, da je Jagić poleg eminentno kulturnega dela za svoj narod že s samega početka na široko in globoko začel kar najintenzivnejše razvijati in vdejstvovati svoje znanstveno zanimanje, oprto na genialno sposobnost, tako da je Miklošič opravičeno izrekel v pismu z dne 10. marca 1874. l. (pismo šte. 18): „X. e tutti quanti Berlincem ne morejo nuditi tega, kar vi zamorete. Vsi ti gospodje so doma v slovanski slovnici — Vi morate pripomoči k temu, da se zgradi slovanska filologija. To je naloga, kateri ste Vi, ne oni kos. Le filološko raziskavanje jezika doseže cilj, ki ga imamo pred očmi.“

Mnogo znanstvenega dela je opravil Jagić tudi za svojega velikega učitelja Miklošiča. Ni skoro pisma, da se ne bi Miklošič obrnil na Jagića s kakim vprašanjem ali kako prošnjo, tičočo se njegovega znanstvenega dela; pa tudi Jagić se je obračal s prošnjami za nasvete nanj ter mu poročal o svojih znanstvenih delih. Zanimivo dopisovanje med Miklošičem in Jagićem bi zaslužilo, ker se ravno dotika vseh zanimajočih ju znanstvenih vprašanj ter nazorov in življenskih dogodkov obeh velikih ljudi, še posebno podrobno študijo. Seveda bi hoteli tedaj imeti na razpolago tudi Jagićeva pisma Miklošiču. Kje so sedaj? Poleg znanstvene strani v Miklošičevih pismih prekrasno stopa na dan, kakor smo deloma že gori videli, tudi iskrena osebna nota, ki kaže, kako silno je bil Miklošiču tudi osebni blagor Jagićev pri srcu in kako visoko ga je cenil, da je neprestano dajal temu tudi izraza, kakor bi mu hotel dvigati pogum in ga vabiti na visoke cilje. To je pri znani lakoničnosti Miklošičevi tembolj uvaževanja vredno, On sam

¹ Za to kažejo pripomnje kakor n. pr. v Ljublj. Zvonu 1918, str. 519, le na slabo poučenega in torej za take sodbe nekompetentnega človeka.

pravi v pismu z dne 26. novembra 1881. l. (pismo šte. 48): „V svojo sramoto se moram žal izpovedati, kar morda že veste, da sem pri vsej pridnosti v drugih stvareh v pisanju pisem kaj velik lenuh. Pri Vas se to ne bo zopet zgodilo.“

Gotove izjave v Miklošičevih pismih nehote navajajo na misel, da je Miklošič že v rani dobi mislil na Jagića ne le kot bodočega vseučiliškega profesorja slavistike sploh, temveč naravnost kot na svojega predestiniranega naslednika na po njem najbolj sloveči stolici slovanske filologije na Dunaju. Mnogopomembno je mesto v pismu z dne 23. julija 1869 (pismo šte. 3): „Kar se tiče mojih namigavanj o tukajšnji profesuri slovanske filologije, bodite brez skrbi: Vi imate vse potrebno zato, namreč izvedenost v klasični filologiji, znanje ne samo slovanske, temveč tudi splošne jezikoslovne literature in — kar ni nevažno — pravo starost. Ne izgubite stvari izpred oči! Pot najdete po meni nekoliko pripravljeno.“ Dne 1. maja 1870. l. (pismo šte. 8) ponavlja: „Ne pustite od mene v enem iz prejšnjih pisem namignjenega izpred oči.“ Dne 2. septembra 1870. l. (pismo šte. 9) pravi: „Sem za objavljenje (razprave) na nemškem jeziku z ozirom na pred nekim časom namignjeno svrho, ki je ne smete izgubiti izpred oči.“ Dosego naslova doktora bi Vam nasvetoval iz istega vzroka. Nemci so sicer veliki filozofi, ali v takih rečeh bolj otročji nego drugi nefilozofski narodi.“ Tem zanimivejše je, da Mikošič l. 1870. ni hotel predlagati Jagića za novoustanovljeno stolico slovanskih jezikov na vseučilišču v Lipskem, temveč je predlagal Leskiena, kakor se to razvidi iz pisma Georgu Curtiusu z dne 15. januarja 1870. l.¹: „Po mnogem premišljevanju bi priporočil Leskiena, ne toliko radi njegovih dosedanjih, niti po obsegu, niti po večjem pomenu odlikujočih se del na polju slovanskega jezikoslovja, kolikor predvsem radi tega, ker je opravičeno upanje, da bo razvil na tem polju pomembno znanstveno delovanje: k temu je pripravljen.“ Najbrže ni hotel Miklošič Jagića, ki si ga je hranil za Dunaj, vznemirjati v njega zagrebškem delu, dokler se ni pojavila nujna prilika, ki pa se je po čudnem naključju ponudila kaj kmalu.

Junija meseca 1870. l. je Jagića doletel silen udarec usode, ki bi se bil mogel izteči za njega in za njegovo delo katastrofalno. Iz vzrokov, ki jih opisuje J. Pasarić v Savremeniku (XIII 374): „Kako i zašto je otpušten V. Jagić iz profesorske službe?“ je izgubil Jagić, dvaintridesetleten mož z ženo in otroci, pod režimom bana Raucha vsled svoje značajnosti profesorsko službo in s tem na prvi mah tudi ekstenzno možnost. Pa to je liki svetopisemskemu Bileamu naročenemu prokletstvu, ki se je izpremenilo v blagoslov, Jagiću bilo le na dobro

¹ M. Murko, Die slawische Philologie in Deutschland. Internationale Monatschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik. XII. 2, str. 246.

ter mu odprlo svet in pot do današnjih višin. Najprej mu je priskočila na pomoč akademija s slavnim svojim mecenom J. Strossmajerjem na čelu s tem, da ga je imenovala poleg Daničića za drugega tajnika. V pismu z dne 24. novembra 1870. l. (pismo šte. 11) piše Miklošič: „... še bolj me pa veseli, da ste našli pri akademiji mesto, ki Vam omogoča, posvečati se z duševnim mirom svojemu delu.“ Posegel pa je Jagićev stari učitelj in očetovski prijatelj tudi še aktivno vmes ter s pomočjo svojih ruskih prijateljev in B. Bogišića posredoval, da je bil Jagić l. 1871. pozvan za izrednega profesorja primerjalnega jezikoslovja na vseučilišče v Odeso (prim. češki Čas 1891, šte. 13 in Ljublj. Zv. 1891, str. 244). Skrb Miklošičeva za Jagića je lepo izražena v pismu z dne 12. julija 1872. l. (pismo šte. 14): „Lehko si predstavljate, da pogosto in mnogo mislim o Vas: svoje toplo zanimanje za Vašo usodo je povod temu... Vedno bom pripravljen, biti Vam na uslugo: obračajte se brez pomisleka name.“

V Rusiji je bil Jagić že znan. Že l. 1868. ga je imenovala petrogradska akademija znanosti za dopisujočega člana, a petrogradsko vseučilišče mu je l. 1870. podelilo naslov častnega doktora slovanske filologije. Ali je to kaj v zvezi s pozivom v Odeso in Miklošičevim posredovanjem, ne vem. Predno pa je bilo potreba nastopiti mesto na odeškem vseučilišču, je dobil Jagić obenem enoletno takozvano „komandirovko“ za študijsko potovanje po Rusiji in v inozemstvu, da izpopolni svoje znanje sanskrtskega in ruskega jezika. V drugi polovici 1871. l. je potoval v Berlin, a v Lipskem je postal na podlagi disertacije „Das Leben der Wurzel dê in den slavischen Sprachen“ (Dunaj 1871) doktor filozofije. Že 2. septembra 1870, l. (pismo šte. 9) je Miklošič nasvetoval Jagiću: „Dosego naslova doktora bi Vam nasvetoval.“ Disertacijo je posvetil Jagić Miklošiču, ki mu je na prošnjo za dovoljenje odgovoril 24. novembra 1870. l. (pismo šte. 11): „Dedikacijo Vaše razprave hvaležno sprejemam: pošiljanja izvesnih pol pa bi pri Vas tudi tedaj ne bilo treba, ako ne bi bil že bral razprave.“ V pismu z dne 13. januarja 1871. l. (pismo šte. 12) se mu zahvaljuje za posvetilo in doposlano knjigo ter pravi: „Za usodo knjige se Vam ni treba bati: Koren dê zasluži razpravo in Vaše delo je dobro: glas X-ov je k sreči „glasъ въпijaštaago въ пустыни“; strastni bevškač ne zasluži boljšega“.

L. 1872. je bil Jagić imenovan za rednega profesorja primerjalnega jezikoslovja na vseučilišču v Odesi ter je pričel še istega leta predavati. Ali tu ga je čakala druga velika nesreča. Ni njemu ni rodbini ni prijalo odeško podnebje in zbolel ni le sam na jako težki tifozni bolezni, umrla mu je tudi prvorojena hčerka. Dne 23. februarja 1873. l. (pismo šte. 15) piše Miklošič: „Od Bogišića sem izvedel o domači nesreči, ki Vas je zadela, in o Vaši težki bolezni: ono se ne da več po-

praviti: mollius fit patientia, da ste bolezen srečno prestali, nas vse zelo veseli. Upajmo, da Vam in Vašim tuje podnebjne ne naloži nobene nove izkušnje.“ Tega k sreči ni bilo, in sicer že radi tega ne, ker Jagić zopet po zaslugi Miklošičevi ni dolgo ostal v Odesi. Že l. 1874. ga je namreč pozvalo berlinsko vseučilišče v Berlin na novoustanovljeno slovansko stolico (gl. Murko n. n. m. str. 250).

Kratka doba po odhodu jeseni 1871. l. iz Zagreba in do prihoda jeseni 1874. l. v Berlin, oziroma do ustanovitve tam jeseni l. 1875. centralnega časopisa za slovansko filologijo, občeznane „Archiva za slovansko filologijo“, je neke vrste prehodna doba v Jagićevem življenju in delovanju. V tem času so poleg že gori omenjenega začeli izhajati v Starinah (1873 V) „Opisi i izvodi iz nekoliko južnoslovenskih rukopisa“. Nadaljevali so se l. 1874. VI, 1877. IX in 1878. X. V srbskem Glasniku (1874 XL in 1875 XLII) nahajamo spisa: „Još nešto o životu svetoga Djurdja Kratovca“ ter „Konstantin filozof i njegov život Stefana Lazarevića despota srpskog“. Razen tega je izšlo še v Otadžbini (1875 III) „Svjedočanstva iz prošlosti o srpskim narodnim pjesmama“. Z istim predmetom se bavi tudi znamenita razprava v Radu (1876 XXXVII) „Gradja za historiju slovinske narodne poezije“, v kateri so zbrana historična sporočila o srpskohrvatski narodni poeziji.

Kako je prišlo do ustanovitve berlinske slovanske stolice, poroča Murko n. n. m. Jagić se ni mogel takoj odločiti, ker je mislil, da gre predvsem za vzadovoljitev poljskih želja; sprejel bi poziv le na občno stolico, kakor je Miklošičeva na Dunaju. Miklošič je v tem času odločitve pisal Jagiću več daljših pisem, ki bi jih bilo najbolje navesti v celoti. Nekaj mest iz njih sem navel že gori. Dne 8. decembra 1873. l. (pismo šte. 17) piše: „Čim dalje razmišljam o Vaši zadevi, tem težje mi je, dati Vam nasvet, ki bi me zadovoljeval. Samoobsebi se pa ume, da morete iti v Berlin le kot profesor slovanske filologije in ne morda kot učitelj jezikov višje vrste.“ Dne 10. marca 1874. l. (pismo šte. 18) pravi: „Stojite na razpotju in se morate sedaj odločiti. Ako ne sprejmete poziva, potem morate ostati v Rusiji — sedaj in v bodoče. Tako pojmem položaj. Ne umejte tega nikar tako, kakor bi hotel odločilno vplivati na Vaše vkrepe: priznavam, da nimam nikakega jasnega vpogleda v razmere in previsoko stavljam v takih stvareh individualni moment, nego da bi se mogel premagati odločilno vplivati na hod življenja drugega.“ V istem pismu je tudi že navedeno mesto o Jagićevi nalogi, da „mora pripomoči k temu, da se zgradi slovanska filologija“. V pismu z dne 12. aprila 1874. l. (pismo šte. 19) se Miklošič „zelo veseli“, da se je Jagić odločil, sprejeti poziv. „Težkoče boste premagali.“ „Ravnokar sem prejel pismo iz Berlina, v katerem stoji: Da ga bomo v svojem krogu z veseljem pozdravili, ne potrebuje zatrdila.“

V Berlinu se Jagić spočetka ni povsem dobro počutil. V pismu šte. 21. brez datuma pravi Miklošič: „Da ne nahajate občevanja z berlinskim učenim svetom po našem vkusu, mi je umevno. Nekaj prijateljev boste imeli, a mnogih se nima itak nikjer na svetu. Pravi nemški učenjak se navadno zanima le za svojo stroko, posebno severno-nemški. Sploh so ljudje postali strašansko enostranski: delitev dela gre že, kakor se zdi, mnogo predaleč.“ Za prvo glavno predavanje Jagić ni našel slušateljev. V pismu z dne 23. novembra 1874. l. (pismo šte. 22) ga Miklošič radi tega tolaži: „Da se Vaše glavno predavanje ni izvedlo, Vas gotovo ni vznemirilo. Stvar je prenova. Saj se tudi meni v napol slovanskem Dunaju ni godilo mnogo bolje. Smo pač tu, pripravljene poučevati, ako kedo želi našega pouka. In če ne, delamo, kar nas veseli.“

V 25. pismu z dne 22. aprila 1875. l. se že spominja Jagićeva namera ustanovitve znanstvenega glasila za slovansko filologijo: „S programom nameravanega časopisa sem popolnoma zadovoljen.“ V sledečem 26. pismu z dne 27. septembra 1875. l. pa mu že čestita k na predovanju Archiva. O njega ustanovitvi je kratka pripomba pri Murku n. n. m. Prvi zvezek je izšel jeseni 1875. l. S tem je postal Jagić šele Jagić, kar si po navadi predstavljamo pod njim. Ves naslednji dolgi čas je čas Archiva s pododdelki po mestih, v katerih je zavzemal prve stolice slovanske filologije, a to so poleg Berlina še Petrograd in Dunaj.

Miran Jarc:

Pesem.

Zamišljen greš po zapuščeni poti,
ob njej umira v mraku tih, samoten gaj.
Kaj v hipu tem objelo tak mehkó ti
je dušo, da prevzel te je otožen slaj.

Omamni gozdni vonji so vzbudili
že davno v srcu speča hrepenenja, sne,
in v dušo spet so mehke slutnje vlili,
ki jih prihodnji hip mogoče že zatre.